

szik abban oly nagy töke, könnyebben s még igen kis téreken is tartamosan kezelhető, kevésbé van kitéve a szeldöntésnek rovarfálásnak és a tűz veszélyének, ellenben a kései fagyok által többet szenved; a fa feldolgozása és kihordása valamint ertési (Kulturkosten) költségei többre kerülnek. Legnagyobb hiánya azonban az, hogy a forda rövidsége miatt a rövidebb időközökben egymásra következő tarvágások folytán, a talaj gyakrabban van kitéve, a nap és szél káros hatásának, minek következtében a talaj termékenysége és így a termés is mindég gyorsabban csökken úgy, hogy ezen üzemmódot huzamosb ideig nagyobb kár nélkül csak igen erőteljes talajok bírják eltűrni; — azért még egyszer legyen mondva, hogy sovány talajon a sarjerdő egyáltalában nincs helyén.

(Folytatása következik.)

Hunfalvy János észrevételei

Erdődy Adolf válaszára az erdők ügyében.

Erdődi Adolf ur a „P. N.“ dec. 2., 3. és 4-iki számaiban a Magyar T. Akadémia okt. 10-iki ülésén az *erdők befolyásáról* tartott előadásomra válaszolt.

E válaszának veleje az: H. Érkövy urnak akarván felelni, szellemi röppentyűt Erdődy ur irataiból böngészgette; továbbá szenvedélyes elfogultsággal Erdődy ur szavait elferdítette; végre hamis adatokkal és helytelen számokkal ijesztgette a közönséget. Ezen vádakra lehető röviden akarok válaszolni.

A mi az elsőt illeti, igaz, hogy Érkövy ur székfoglaló értekezése szolgáltatta a legközelebbi alkalmat felszólalásomra; de az erdők befolyásáról és a faültetés szükséges voltáról általában akarván nézeteimet elmondani, talán csak nem követtem el főbenjáró bünt, midőn Erdődy urnak az „Erdészeti lapokban“ megjelent iratait is megérintettem; sőt azt talán annyival inkább tehettem; mivel Érkövy ur az „Aszályosságról“ irt könyvében az „Erdészeti lapok“-ra

hivatkozik, és székfoglaló értekezésében is az erdők befolyását ugyanazon érvekkel akarja kétségbe vonni, melyekkel Erdődy ur tette.

Az elferdítési vádat illetőleg be kell vallanom, hogy Erdődy ur számos értekezéseit szóról szóra nem idézhettem, és csak azon phrasisait említhettem meg, melyek, gyarló felfogásom szerint az ő nézeteit legpraegnansabban fejezik ki. Én azt állítottam vala, hogy Erdődy ur az erdők pusztítását mentegeti, sőt sok helyütt szükségesnek tartja; befolyásukat az eső képződésére, különösen a síkságon, tagadja; a faültetési kedvet lohasztja; az erdők feletti állami gyámkodást csak az általa ugynevezett természetes feltétlen erdőtalajra akarja szorítani. — Erre azt feleli: hogy ő csak a gazdaszat lehető legteljesb szabadsága mellett harczolt, a pusztítást sem védelmezi, csak hogy azt nem tartja erdőpusztításnak, mit sokan annak neveznek, s 'a faültetési kedvet is csak azért lohasztja, nehogy extrem eszmék oltassanak a nép vérébe, stb. Pedig az Erdészeti lapok III. évfolyama 17. lapján az általa ellenem idézett szavain kívül ezt is mondja: *A láz, mely eleinte csak szórványosan jelentkezett, jelenleg már majdnem országos bajjá nőtte ki magát.* Egyes, az események sorából kiragadt esetlegek minden kritika nélkül dönthetlen bizonyítékul vétetnek és jaj annak, a ki e *rémeszmék* ellen fel merne csak úgy könnyedén lépni, mert okvetlenül rossz hazafinak bélyegeztetnék. Szerencsés az, a kitől csak annyit kérdeznek: „van-e rá szükség“ stb. Már mégis csak szeretném tudni, hogy hol és miben nyilatkozott azon láz, mely majdnem már országos bajjá nőtte ki magát?

Abban, hogy 1852 óta néhányan az erdők befolyását a klímára vitattuk? vagy *Korizmics László* ur azon indítványában, hogy az Alföldön a faültetés országos költségen eszközöltessék? Én azt a lázt, azt az országos bajt sehol sem látom. — A buzaföldeket senki sem akarja beerdősíteni; mert ha az én javaslatom szerint a sülevényes alföldi gyepeket és legelőket, futóhomok-területeket s egyéb most hasztalanul heverő helyeket fákkal beültetnék, s teszem az alföldi rónaság 10 százalékát beerdősitenék, azzal még egyetlen holdat se kellene a repcze vagy buzaföldekből elvenni. E javaslatban tehát

nem látok valami országos bajt. — Sőt megvallom, hogy abban sem tudom azt a rémitő bajt felfedezni, ha Korizmics László ur indítványát elfogadták volna s az Alföld sivár homokterületein és sülevényes legelőinek nagy részén expropriatio útján és országos költségen ültettek volna fákat; mert az által az alföldi gazdák összesen és egyenként csak nyertek volna. No de hiszen Korizmics ur indítványából semmi sem lett.

Sokan emeltek már szót az erdőpusztítás ellen. Ezt Berzeviczy Gergely már 1802-ben tette. Hathatós szavakkal tették azt a magyar erdészegylet tagjai is mind gyűléseiken, mind értekezéseikben; sőt a *szlavoniai erdőkben* tett pusztításokat is megróvták. A kereskedelmi és iparkamrák is panaszkodtak az erdőpusztításról a kormányhoz fölterjesztett jelentéseikben. — Így a *sopronyi kamara* 1854–1856-diki jelentésében azt mondja: „A kamara területén eddigelé divatozó erdőgazdaságot tulajdonkép *csak a már létező erdőségek lassankénti kiirtásának* nevezhetjük. Még azon kevés erdőbirtokos vagy község is, melyek már szabályos vágást hoztak be, rendesen nem gondolnak az erdőkben előforduló kopár helyek, vagy gyér zárlatu területek beerdősítésével, valamint a gyökerek lassankénti kivésésével sem minél fogva csak tökéletlen gesztek nőhetnek. Beírják a fa kivágásával, s a szaporodást pedig a természetre bizzák. A lelkiismeretlen erdőpusztítások, melyek az erdőbirtokosok sok igyekezete daczára elkövettetnek, gyakran felszámíthatlan kárt okoznak! — Az erdők feletti kellő felügyelet, az erdészszemélyzet hiánya, a kerülők hanyagsága és hűtlensége, a köznépben uralkodó esztelenség, gonoszság és meggyökeredzett kártevési szokás, valamint azon tapasztalás mellett, hogy az erdei kártételek ritkán büntettetnek meg, különben is vajmi nehéz dolog.“ — Azután előszámlálja a visszaéléseket, melyek az erdők feletti felvigyázást akadályozzák, s végre azt mondja: „Mind-ezen visszaélések teljes elhárítása és az erdők erélyes megvédeése nélkül lehetetlen az erdei kártételeknek elejét venni s azokat hathatósan megfenyíteni: sőt általában észszerű erdőgazdaság sem képzelhető. Egyébiránt az új erdőtörvény életbeléptetésétől és szigorú alkal-

mazásától tetemes javulást remélünk.“ . . A kamara területére Stájerországból is szállítanak építő és szerszámfát.

Hasonlóan nyilatkozik a *temesvári* kamara 1853 — 1856-ki jelentésében. „Az erdészet elhanyagolását illető panaszok eddig nem használtak semmit. Csaknem minden járás arról tesz panaszt, hogy az erdők elpusztíttatnak, az erdei forda önkényesen állapittatik meg a faültetés elhanyagoltatik. A tüzelő fa ölének ára már a termelési helyek közelében is 16 — 20 ft. pp. . . . Az idegen munka, másnak tulajdona iránti tisztelet, az embertársak élvezetei iránti jó indulat mindaddig nem verhet gyökeret, valameddig a fákat egyenként vagy tömegesen ki szabad irtani. Az ország régibb állapotáról való minden tudósítás megegyez abban, hogy ott, hol most fahiány van, hajdan terjedelmes erdők voltak. A Duna partjait fenyvesek borították. . . A Bácska erdősítése a 16. század első felében történt. Hova lett az erdők azon gazdagsága? A bánáti végvidéken levő Bielo Berdo most egy homoksivatag, míg még alig egy százada erdővel volt fődve. A még most is olykor kiásott fagyökerek bizonyítják, hogy ott az erdő kipusztíttatott.

Mesterséges erdőnevelésre itt általában véve még kevés gond fordíttatott, sőt a természetes fatenyésztést is a közös faizás, legeltetés, s egyéb szolgálmányok akadályozzák. — Mig a krassói hegység keleti oldalán létező szép erdőségek a birtokosoknak semmi hasznot sem hajtanak, addig a sikságon, kivált Torontál és Bácsmegyékben nyomasztó faszükség uralkodik; a tüzelő, s még inkább az építő és szerszámfa ára évről évre feljebb megy. . . A tartomány erdős földjének östökéje annyira megfogyott, hogy a katastrális fölvételkor holdanként a faszaporodást csak 0,45 ölre tehették. . . . A Bánságba az éjszaki Kárpátokból a Vágon és Dunán, Erdélyből a Maroson szállítanak építőfát.“

A *brassói* kamara különösen arról panaszkodik, hogy azon erdők, melyekben a volt jobbágyoknak is részők van, kiméletlenül kipusztíttatnak.

Igy idézhetnék még sok tudósítást, melyek az erdők pusztitá-

sáról az ország különböző részeiben szólnak. Vettem magán leveleket is, melyek a magánerdők kíméletlen pusztítását tárgyazzák. De Erdődy ur szerint mindez nem pusztítás a törvény értelmében, mert eddig az erdők nagyobb részét csak különféle vadak laktanyájául és vadászszenvedélyeink harcmezéjéül szoktuk volt tekinteni; csak most kong először a fejsze, s mi gyávák mindjárt felriadunk, egy futólagos pillantás hazánk erdőségeire mindenkit meggyőzhet, hogy azokban a vágható kort túlért állabok foglalják el a tér legnagyobb részét. — Ámde Erdődy ur *nem védi*, csak mentegeti és magyarázza a divatozó erdőgazdaságot!

Hogy némely vidéken a létező erdők egyrészt káros következmények nélkül ki lehetne vágni, azt senkisémm tagadja; csak hogy azon kérdés eldöntését nem lehet az egyes birtokosokra bízni, mert bizonyos, hogy minden erdőirtásnál többé kevésbé a közügy is érintelve van. S még ott is, hol aránylag sok erdő van, mint Szlavóniában, csak nagy óvatossággal kell a dologban eljárni. — Egy barátom, ki a múlt nyáron látogatta meg a szlavóniai síkságot s vizsgálta az ottani növényzeti viszonyokat, azt írja nekem: „Ha a szlavóniai erdőket gondtalanul pusztítgatják, még szomorúbb következményeket fognak érni, mint Görögországban és Dalmátiában, mert a sivatag föld még a legközönségesebb vegetatiót sem fogja táplálni.“

Erdődy ur továbbá azzal vádol, hogy *szavait elferdítettem*. Minap Diwald ur székfoglaló értekezésében reprodukálta mindazon elveket és nézeteket, melyeket Erdődy ur már az Erdészeti lapokban közölt vala. Azonkívül, a mit Erdődy ur cikkeiben olvastam, csak azt találtam újat Diwald ur értekezésében, hogy házainkat és hajóinkat fából építjük, sőt a kedélyvidámitó zongorát és hegedűt is abból csináljuk. Az értekezés többi foglalata tökéletesen megegyez azzal, a mit Erdődy ur számos cikkben már fejtegetett volt. Azért talán csak szabad az olvasó közönséget Diwald urnak a „Sürgöny“ ben megjelent értekezésére utalnom, a végett, hogy Erdődy ur elveivel és nézeteivel megismerkedjék. Már pedig azt hiszem, csak nem követek el

semmiféle ferdítést, ha azt mondom, hogy Erdődy és Diwald ur alapelvei a következők: „Az erdők befolyása a klímára nincs bebizonyítva; nagy különbség van a természetes feltétlen erdőtalajon, meg a gabnatalajon levő erdők között; a közjólét érdekében legfeljebb a természetes feltétlen erdőtalajon levő erdőkre nézve lehet helye az állam beavatkozásának, a gabnatalajon levő erdők pedig közönbösek, s törvény és közhatósági intézkedések általi oltalmazásuk szüségtelen, sőt káros; még sok felesleges erdők van, mert az ország némely vidékein az erdőket egyáltalában még értékesíteni sem lehet, a fa ára még csekély, s az erdők országszerte kevesebbet jövedelmeznek, mint a szántóföldek.“ Ezek azon elvek, melyekről a.m.t. Akadémia ülésén mondatott, hogy a nemzetgazdaság elveivel tökéletesen megegyeznek.

A mi az elsőt, t. i. az erdők befolyását a klímára illeti, arról más alkalommal szándékozom bővebben nyilatkozni, s akkor majd a német és angol tudósok észleleteit is fogom közleni, kik éppen most e kérdéssel tüzetesen foglalkoznak. Itt csak azt jegyzem meg, hogy ha általán véve az erdőknek némi érezhető befolyásuk van, akkor az csak egyforma lehet, akár ugynevezett természetes feltétlen erdőtalajon, akár más talajon állanak. A ki ezt tagadja, csak a természet-tudományokban való teljes járatlanságát árulja el.

Diwald és Erdődy ur egész okoskodásának sarkát „a természetes feltétlen erdőtalaj“ teszi. Szerinte minden más erdőre nézve *korlátlan szabadságot* kell hagyni az egyes birtokosnak, s a kormánynak és honatyáknak legfeljebb a természetes feltétlen erdőtalajon levő erdők megmaradásáról lehet gondoskodniuk. Itt tehát a főkérdés mindenesetre az hogy mit értsünk az annyiszor emlegetett *természetes erdőtalaj* alatt.

Sajnálom, hogy éppen azon főkérdést se Diwald, se Erdődy nem hozták tisztába; sem a természetes feltétlen erdőtalaj fogalmát általában véve nem formulázták világosan, sem pedig a hazánkban létező erdők közül részletesen ki nem jelölték azokat, melyek természetes feltétlen erdőtalajon állanak, melyekben tehát a kormány beavat-

kozása megengedhető. Diwald ur értekezésében többi közt ez áll: „Minden erdő melynek talaja másnemű művelés mellett *tartósan többet jövedelmezhet*, az erdőgazdaság *természetes határain kívül* áll; míg ellenben az oly talaj, mely csak erdősitve hajthat, vagy pedig úgy hozhat tartósan legtöbb hasznót, annak *természetes területéhez* tartozik.“ S ehhez a „Fővárosi lapok“ december 11-diki számában ellenem irt észrevételében magyarázólag hozzá teszi: „Ebből pedig egyszerűen az következik, hogy bizonyos viszonyok között, s nevezetesen faszegény Alföldünkön a *legjobb minőségű, teljesen sík fekvésű gabonaföld is természetes erdőtalajnak* mondható, mihelyt az a faértékénél fogva, erdőművelés mellett tartósan több hasznót ígér, mint bármi más művelés alatt.“ — Ezen definitio szerint a természetes erdőtalaj fogalma nem a föld fekvésétől vagy *minőségétől* függ, hanem egyedül „*bizonyos viszonyoktól, s a tartós nagy jövedelemtől*.“ Tehát hazánk azon erdői, melyek épen semmi hasznót sem hajtanak most, de mint legelők legalább némi hasznót hajthatnának, nem természetes erdőtalajon állanak; ellenben az alföldi városok mellett levő erdők természetes erdőtalajt borítanak! Így az úgy nevezett *bécsi erdő* is, mely holdanként 12 fnyi *tiszta* nyereséget hajt, természetes erdőtalajon levő erdő, a „Salzkammergut“ állami erdői pedig, melyek holdanként évenként 14 krnyi veszteséget okoznak, a legkevesbé természetes feltétlen erdőtalajon állanak, s azokat okvetlenül ki kellene irtani. Látjuk, hogy az efféle: Ha akarom vemhes stb. S ki fogja majd a kérdést amugy a priori eldönteni, hogy egy bizonyos helyen az erdő, legelő, rét vagy szántóföld fog-e *tartósan többet* jövedelmezni? Természetesen, ezt az illető tulajdonos dönti el! No, ha már az erdő melyre századokon át a tulajdonos keveset vagy semmit sem költött, melybe tehát valami nagy tőke nincs beruházva nem sok jövedelmet hajt; s ha most a tulajdonos kivágatja és szántófölddé változtatja, idővel meg azt tapasztalja, hogy a szántóföld a *beruházott tőke, az évenkénti munka* stb. számbavételével még kevesebbet jövedelmez, mint az előtt az erdő — kérdem, mi történjék akkor? Mikor képezett azon bizonyos terület természetes erdőtalajt,

és mikor nem? Ha a tiszta jövedelem nagyságát tekintjük, Diwald ur elmélete szerint azt kell mondani, hogy természetes erdőtalajt épen abban az évben képezett, a melyben a birtokos az erdőt kivágatta, mert kétség kívül abban az esztendőben legtöbb tiszta hasznót hajtott az erdő. Ellenben legtermészetlenebb erdőtalajt akkor képezett, midőn a tulajdonos a kopárra lett területett netalán faültetéssel beerdősítette, mert akkor, s még sokáig nemcsak semmit sem jövedelmezett, hanem még kiadásokat is okozott! Valameddig tehát Diwald úr nem fedezi fel azon mesterséget, melylyel oly esetben, ha az előlegesen tett jövedelmi kiszámításokban csalódnánk, a letarolt területeket, *rögtön erdőkké varázsolhassuk*, úgy mint kaszálókból bármikor szántóföldeket, s ezekből ismét kaszálókat alkothatunk, mind addig az ő theoriáját a természetes feltétlen erdőtalajról el nem fogadhatom.

De lássuk, hogyan értelmezi Erdődy úr a természetes feltétlen erdőtalajt. Az Erdészeti lapok III. évfolyama 25. lapján ezt mondja:

„Ez ugyan (t. i. hogy az erdő a földet trágyázza), nevezetesen *soványabb* talajon, melynek termőképességét csak erős trágyázás által emelhetni, az erdőgazdászat mellett szól; annak eldöntése azonban, *ha vajjon ez vagy a mezőgazdászat üzessék-e ott, mégis a birtokost illetheti csak*, a ki saját ügyében *a legilletékesebb bíró*. Magasabb érdeket nyer az erdő a talaj termőképességére nézve, ha annak kivágása azt lejobb szállítaná, vagy talán meg is semmisítené. *De ha az erdő kivágása a talaj termőképességét csökkentené is, ez mégsem volna a nemzetgazdászatra nézve helyrehozhatlan kár*, s az ily talajt *természetes relativ* erdőtalajnak nevezhetjük, a mely ugyanis erdőként kezelve *többet* jövedelmezhet, mint ha azt másként használjuk. — Legnagyobb gondot kell hogy az állam oly talajra fordítson, melynek *csak erdősítve* lehet hasznát venni, s mely, ha egyszer letaroltatik, talán soha semmiféle természetésre sem alkalmas többé, vagy csak oly költséggel mivelhető, mely az előnyös gazdaságot lehetlenné teszi. Ez fogalma a természetes feltétlen erdőtalajnak. És csak az ily talajon lehet az erdei gazdaság szabadságának némi korlátozását nemcsak menteni, de közgazdászati szempontból szükséges-

nek, sőt mulhatlanak is tekinteni. Azon esetek, melyekben az erdőtarlasztás a talaj termőképességét veszélyeztethetné, nevezetesen 20 foknál meredekebb lejtőkön vagy homoktalajon jöhetnek elő, ha tartani kell tőle, hogy az futóvá válik.“

Ezek szerint tehát az oly talaj, mely erdőként kezelve többet jövedelmezhet, mintha azt másként használjuk, *természetes relatív erdőtalaj*, s az efféle talajon levő erdőt bátran ki lehet irtani, mert ez még a nemzetgazdászatra nézve nem helyrehozhatlan kár. Természetes feltétlen erdőtalaj pedig csak az, hol egyéb vagy épen nem, vagy alig terem, nevezetesen a 20 foknál meredekebb hegylejtők, s némely homokterületek: és csakis az *oly talajon levő erdők kipusztítását lehet némileg korlátozni*.

Alkalmazzuk már most e tételt hazánkra. Nálunk a szántóföldek 3200—3500 lábnyi abszolút magasságra terjednek fel, nevezetesen Szepesben és Erdélyben. Mindazon vidékeken tehát, melyek tengerszin feletti magassága a 3500 lábat meg nem haladja, nincs feltétlen természetes erdőtalaj, kivéven a 20 foknál meredekebb lejtőket s a futóhomok területeket. Már pedig az összes magyar tartományok területéből 5280 □ mfl d esik azon vidékekre, melyek közepes magassága nem haladja meg a 3200 lábat. Azon egész területen mekkora kiterjedéssel birnak a 20 foknál meredekebb lejtők és futóvá válható homok, ezt én nem tudom meghatározni; ha Diwald vagy Erdődy tudja, akkor ez érdekes adatért nagy köszönettel volnék. Sok mértföldre azonban nem fognak rugni. — Mert lám, Nógrádmegye azon részében, mely a nem természetes, vagy legfeljebb relatív természetes talajon volt erdők elpusztítása következtén vizmosások által tett eléktelenítve, alig van csak egy 20 foknál meredekebb hegylejtő, és futóhomok sincs ott. A budai hegyek, melyek éktelenségét maga Erdődy is megemlíti, s még inkább a vörösvári hegyek szintén nem mutathatnak fel 20 foknál meredekebb lejtőt, tehát csak észszerűen gazdálkodtak, midőn a rajtok volt erdőket kipusztították. Hisz ha Erdődy urhoz hasonló practicus erdősz és böles nemzetgazda tanácsát követték, nem tudhatták előre, hogy a letarolt

erdő helyett mást nem fognak természetelni. A most kopár selmeczés és körmöcbányai hegyeken is méltán letaroltatott az erdő, hiszen se futóhomok nincs rajtok, se 20 foknál meredekebb lejtőjük nincsen!

Midőn Fiume környékén, a Karst hegység oldalán, az erdőt kiirtották, alkalmasint szintén Erdődy úr elveiből indultak ki, s hogy milyen következései vannak az ottani irtásnak, azt, ha Erdődy úr nem tudja, megtudhatja a horvát helytartótanács irományaiból, onnan azt is megláthatja, mennyi bajba kerül most az erdősítés.

Erdődy úr definitiója szerint tehát a természetes feltétlen erdőtalajt a magyar tartományokban csak azon 320 □ mfdnyi vidékeken kereshetjük, melyek közepes magassága több mint 3200 láb. Azonban azon magas területekből legalább 100 □ mfd az erdő természeti határán felül eső meztelen sziklatömegekre, s legalább 20 □ mfd a havasi legelőkre esik, marad tehát természetes feltétlen erdőtalajnak 200 □ mfd. S a kormány gyámkodása legfeljebb azon 100 mfdnyi területen levő erdőkre nézve engedhető meg. Ily eredményre jutunk Erdődy úr okoskodásának fonalán! A ki Diwald és Erdődy úr ezen okoskodásában józan logikát lát, azt megirigylem, mert én nem vagyok oly szerencsés ezt látni. Csak annyit tudok, hogy ily elv és okoskodás mellett minden erdőt lehet kipusztítani, s nincs oly törvény, mely annak elejét vehetné.

Jól tudom, hogy mások is tesznek különbséget az erdő- és gabnatalej között. De határozottabban formulázzák a dolgot. Átalában véve minden talajt, mely mint szántóföld csak 2—3 magot ad, egész bizonyossággal az erdőtalajhoz kell számítanunk. S így Trencsén, Turóc, Liptó, Szepes megyékben sok szántóföld valóságos erdőtalajon van. De valamint a szántóföldek egy terjedelmes és változatos domborzatu országban sem szorítkoznak csakis a tulajdonképi gabnatalejra, úgy sehol sem szabad az erdőt egyedül csak a természetes erdőtalajra szorítani. Továbbá a józan nemzetgazdaság semmiféle erdőkre nézve sem enged korlátlan szabadságot. A ki ez iránt tájékozódni akar, annak *Roscher Vilmosnak* „Ansichten der Volks-

wirtschaft aus dem geschichtlichen Standpunkte“ czimü munkáját ajánlom figyelmébe, különösen pedig e munka III. szakaszát. „Le gouvernement a le droit de garantir des caprices d'une génération d'ouvrage des générations précédentes et l'espoir de celles à venir.“ Ezt olvassuk egyik Napoleon-féle törvény indokolásában. *Roscher* pedig említett munkája 105-dik lapján ezeket mondja:

„Hogy az állami rendőrség a miveltségnek közép, sőt magasabb fokain álló nemzeteknél is oly rendkívül többet avatkozik a magánosok erdőgazdaságába, mint a mezői gazdaságba, az legelsőben is onnan van, mivel az erdei termények igen nagy terjedelműek, s mivel tehát az életnek oly sürgető szükségletei, a tüzelő és építőfa, oly kevésé alkalmasak a kereskedésre. Sok vidék az erdők könnyelmű irtása által egészen kétségbeeső helyzetbe jutna, melyen a fának más vidékekből való szállítása által, a szállítási költség szertelen nagysága miatt, alig lehetne segíteni. Itt tehát azon okok még mindig állanak, melyeknél fogva akkor, midőn rendes gabnakereskedésre még nem igen lehetett számolni, az állami hatalom kénytelen volt a magtárakra ügyelni, sőt a gabnatermesztést is gyámkodása alatt tartani. Csakhogy azon okok az *erdőkre nézve még sokkal nyomósabbak*, mivel a fák arra, hogy megnőjjenek, több esztendőt igényelnek, mint a mennyi hetet a gabna kíván, s tehát a fainség sokkal tovább tartana, mint a gabnainség valahol tartott. — Ide járulnak azután még a sokféle és rendkívül fontos *égelji* következmények, melyek valamely vidék erdős vagy erdőtlen voltától függenek. Könnyelmű erdőirtás következtén egész tartomány elvesztheti kellő átlagos nedvességét, s a helyett egyes áradásoknak, kivált tavasszal, annál inkább lesz kitéve; a folyók elapadhatnak és elzátonyosodhatnak, egész hegyoldalak elveszithetik termőföldjüket, termékeny völgyek kötengerré válhatnak, s a hőmérsék szélsőségei káros módon fokozódhatnak. Ezek nyilván mind nagyon fontos kérdései a közjólétnek, *melyekre a magán erdőbirtokosok önző érdekük-nél fogva gyakran semmi tekintettel sem lesznek, még akkor sem, ha képesek volnának is azokat felfogni; melyek tehát kétségtelenül az*

állam közbenjárását igényelik. A mezői gazdaság e tekintetben semmi analógiát sem mutat.

Alább a 113. lapon ekkép folytatja: „*A mely országban kevés állami erdő van, ott klimai stb. tekintetknél fogva a magánosok erdői annál szigorubb gyámság alá helyezendők; ha azonban van mód benne, hogy a kormány, kárpótlás mellett az erdőket saját birtokába vegye, pl. ott, hol a fa nagyon olesó, akkor csak azon törvény kell: hogy semmi erdőbirtokos ne pusztítson és irtson, hanemha a telket azonnal más mivélés alá fogja.*”

Roscher tekintélyét, reménylem, se Diwald úr, se pedig azok, kik elveit helyeslik, nem fogják kétségbe vonni. S itt még csak arra figyelmeztetem, hogy a kormány épen most azon van, hogy az állami erdők nagy részét magánosoknak, kétségkívül *külföldieknek eladja*!

Végre Diwald és Erdődy szememre lobbantja, hogy helytelen számokkal vetettem fel a magyarországi erdők évi fatermését, s bizonyítgatja, hogy még sok felesleges erdőink vannak. Én a bécsi központi statisztikai bizottság közleményei szerint a magyar tartományok összes erdőségeit 14.856,195 holdra teszem, Erdődy úr 16 millió holdra teszi. Legyen e tekintetben igaza. De miután mind a két számadat, a hiányos zárlatu erdőket, a sok helyütt nagyon terjedelmes ritkásokat, sőt gyakran a havasi legelőket is magában foglalja, tehát az erdős terület egy részét mindenesetre le kell vonni, hogy ha a fogyasztásra szolgáló évi fatermést akarjuk kiszámítani. Azután maga Erdődy úr állítja, hogy sok vidéken az erdőket nem lehet értékesíteni, rendesen használni, Fuchs pedig a magyarországi őserdőről irt könyvében a még érintetlen, vagy legalább rendesen nem használható őserdők kiterjedését 2 millió holdra becsüli. Mint-hogy ezekből a fogyasztásra nem kerül ki semmi sem, tehát azokat is le kell vonnunk, ha a rendesen használt erdőségek évi fatermését akarjuk felszámítani. Ezekből kitetszik, hogy ha mindjárt az összes erdőkre Erdődy urral 16 millió holdat veszünk is, mégis azon erdő-

ket, melyekből a fogyasztásra szolgáló fa kerül, 14 millió holdra sem tehetjük.

Erdődy úr továbbá gunyolódik, hogy az évi fatermést merő önkényből és tudatlanságból tettem holdanként csak 0.57 ölre, s hivatkodik *Schindlerre és Feistmantelre*. Erre legelsőben is megjegyzem, hogy a magyar erdészegylet volt német folyóiratában az ország különböző vidékeiről vannak fatermési felszámítások, melyek szerint alig néhány helyen terem holdanként egy egész öl. A temesvári kereskedelmi kamara jelentése szerint a bánási erdőkben az évi fatermést holdanként csak 0.45 ölre lehet tenni. Igen, de ezt Feistmantel jobban tudja. Ezt magam is elismerem. Lássuk tehát, mit mond Feistmantel? Kezemenél van igen érdekes értekezése az *osztrák birodalmi állami erdőkről*, mely az „Oest. Revue” ez évi VII. kötetében megjelent. — Ez értekezésben az állami erdőket az alpesi, éjszakkeleti, délkeleti és éjszaknyugati csoportokra osztja, a magyar tartományok állami erdőit a délkeleti csoport alatt értvén; azután azt mondja, az évi fatermés egy-egy holdra tesz: az első csoportban 56, a másodikban 67, a harmadikban (a magyarban) 50, a negyedikben 176, *egészben véve egyremásra 56 köblábat, vagyis 0.56 normalölet*, miután egy *normalöltre* 100 köbláb fatartalmat számitanak. Különösen pedig állítja, hogy a magyar tartományok állami erdőiben a selmeczbányai bányaerdők évi fatermése 80 köbláb, mi a maximum, az elosztatott erdélyi végvidéken, a bánágban, s a horvát partvidéken pedig csak 35—41 köbláb, mi a minimum. — Ha tehát Erdődy úr nem tudta, hogy honnan vettem e számokat, ebből megtudhatja. Vettem én azokat a financzminiszterium kimutatásaiból is, melyek tökéletesen megegyeznek Feistmantel adataival. Minden ember, kivéven Erdődy és Diwald urat, tudja, hogy hazánkban a magánosok erdői általán véve Mármarostól kezdve Szlavóniáig rosszabb, silányabb karban vannak, mint a kincstári erdők, mert a *magán birtokosok nemcsak a nyomasztó erdőadó behozatala óta pusztítgatják erdőiket*; — azért mondtam: „tegyük, hogy valamint a kincstári erdőkben, úgy a magánosokéiban is az évi fatermés holdanként 0.56 öl.” Ebből megítél-

heti az olvasó közönség: „kiben rejlik több a költőből, s a véghetetlen beszédvágyból,” Erdődyben vagy Hunfalvyban?

Ámde Diwald és Erdődy máskép is bebizonyítja, hogy még sok felesleges erdőink vannak. Azt mondja, hogy „egy futólagos pillantás hazánk erdőségeire, mindenkit meggyőzhet, hogy azokban a vágható kort túlélő állatok foglalják el a tér legnagyobb részét,” s hogy „erdeinknek legalább egy negyedét minden további vizsgálat mellőzésével ki lehetne irtani, a nélkül, hogy a valódi faszükségnek még csak nyomai is mutatkoznának.” — Diwald meg ekkép okoskodik: „a fa ára még csekély, mivel az erdő sehol sem hajt annyi tiszta jövedelmet, mint a szántóföld, sőt sok vidéken még épen semmit sem jövedelmez.” — Tehát felesleges erdeink vannak, s ezeket ki kellene irtani, hogy a fa ára növekedjék, s az erdőbirtokos elegendő jövedelmet kaphasson.

Ezen igen tetszetős okoskodásra bátorkodom megjegyezni: hogy azon állítást, miszerint erdőségeink *legnagyobb részét* a vágható kort túlélő állatok foglalják el, mindaddig nem hiszem, mignem Erdődy úr bebizonyítja, hogy a magán erdők legnagyobb részében csak észszerűen megállapított forda szerinti vágások is volnának már tetteleg alkalmazva. Hogy az őserdőkben ily állatok vannak, azt tudom és hiszem, de azok csak nem teszik erdőségeinknek legnagyobb részét! Hogy az erdők sok vidéken még nem értékesíthetők, s általában csekély tiszta jövedelmet hajtanak, azt is tudom. De abból még nem következik, hogy igazán felesleges erdeink vannak. Mert először is általános tapasztalás, hogy az erdők közvetlen tiszta jövedelme mindenütt csekélyebb, mint a szántóföldeké, s ez máskép nem is lehet. — Másodszor: oly országban, mint nálunk, hol a faszállítás előmozdítására, ugyszólván, még semmi sem történt, hol az erdőbirtokosok még nyomorult erdei utakról sem gondoskodtak, sok helyütt még fűrészmalmost stb. sem létesítettek, természetes, hogy a termelési és fogyasztási helyeken a fa ára nagyon különböző, s hogy a szállítás költségei nyelik el a jövedelmet. S ha így marad a dolog, akkor azon erdők melyek most nem értékesíthetők, még akkor sem

fognának valami nagy jövedelmet hajtani, ha a többi erdőket mind kiirtanók is. Mert a fa árának is van maximuma, s ha ezt elérte, akkor vagy szalmát és ganéjt tüzelnek az emberek, mint most az Alföldön teszik, vagy a külföldről viszik be, vagy kivándorolnak. Honnan van az, hogy már most is, midőn Erdődy szerint még annyi felesleges erdők van, sok szerszámfa és építőfa a külföldről hozatik be; hogy pl. a pesti szítások és műasztalosok évenként több-több ausztriai fát dolgoznak fel, hogy a sopronyi kamara jelentése szerint, oda is Stájerországból visznek be fát?

Ugy-e bizony, van nálunk elég gránit, megis a pesti lánczhidhoz a gránitot se Pozsony vidékéről, se Szepesből nem hozták, hanem Mauthhausenből. A magyar Akadémia palotájára is a legtöbb márványt a külföldről hozták be, pedig márvány is elég van hazánkban. Ámde a hazai márvány sokkal többbe került volna, s a kelő időre sem állithatták volna ki.

Bizonyos, hogy az ország nagy részében a legnyomasztóbb fainség támadhatna, s mégis még akkor is lehetnének erdőink a vágási kort tulért állabokkal! Bizonyos továbbá, hogy az Alföld már is jóval több fát fogyasztana, kevesebb szalma- és nádtetőt készítene a szalmát és ganéjt mindinkább a szántóföldek trágyázására fordítaná, ha könnyebben, olcsóbban jutna tüzelő és építőfához.

Nemzetgazdasági szempontból tehát azt gondolom, nem holmi haszontalan és veszélyes teoriákkal a természetes vagy nem természetes erdőtalajról kellene bibelödnünk; nem is az erdők könnyelmű pusztítását, melyre úgy is elég ösztön, hajlam és alkalom van, mentegetnünk és szépitgetnünk, hogy ekkép gyarapítsuk az erdők jövedelmét; hanem inkább oda kellene törekednünk, hogy az észszerű erdőgazdálkodás akadályai elháríttassanak, a faszállítás könnyebbítése, a faipar meghonosíttassék, hogy ekkép nemcsak a belföld mindenemű fafogyasztása fedeztessék, hanem felesleges faterményeink a külföldre is szállíttathassanak; oda kellene törekednünk, hogy a földmivelésnél az intensiv gazdálkodás kapjon lábra, hogy a szalma és ganéj a földek trágyázására, ne pedig tüzelésre fordíttassék; hogy az általános

jólét emelkedjék, s ennek következtén a fa fogyasztása is mind a tüzelésnél, mind az építkezéseknél és butoroknál növekedjék. Egy szóval, ne a gazdálkodás teljesen egyoldaluvá tétele, ne csak a gabnatermesztés kiterjesztése által akarjuk az ország jólétét előmozdítani: hanem inkább minél változatosabbá, többoldaluvá tegyük az őstermelést, s minél több ágát a műiparnak honosítsuk meg. Akkor majd az erdők is többet fognak jövedelmezni. Addig pedig ne vesztessük el azon kincset, mely erdőinkben rejlik; mert ha azt is eltékozoljuk, akkor a nemzeti jólét egyik fólappját ássuk alá.

Biharmegye erdőségeinek rövid leírása *).

A N.-Váradi g. e. Püspökség Belényesi uradalma erdeinek leírása.

A N.-Váradi g. e. Püspökség honi történelmünk szerint boldog emlékezetű Maria Theresia királyné által 1776-ik évben állítván fel, ugyan ekkor adományoztatott részére a Belényesi uradalom.

A most nevezett, az utast elbájoló, szép s vadregényes uradalom, melyen egy jó karban tartott Erdélybe vezető út, és a fekete Kőrös több patakokkal egyesülve vonul át, — keletről Erdélyt Magyarországtól elválasztó havasok, — nyugotról a Váradi d. püspökség Béli, — délről ugyan ezen püspökség Vaskohi uradalma, — éjszokról a Bécsi bank birtokában lévő Király erdő, s több magánosok birtokai közt egy tágas, s terjedelmes, jobbra balra több falvakkal telepített völgyön terül el, s öszvesen 71 helység, s Belényes m. városából áll.

Az ezen uradalomhoz tartozó, s kevés kivétellel nagyobbára bérczek, s havasokon elterülő erdőségek hat erdősi kerületre — u. m. Belényes, Pokola, Petrosz, Szohodol-Lazur, Remete és Hollód — felosztva a legutóbbi katastralis mérés szerint 120,736 holdat foglalnak magokban, s az uradalmi felügyelő s erdőmester által kormányoztatnak.

*) Lásd E. L. II. 373. — III. 51.